

УДК 35.071.1

О. В. Лавніченко, С. О. Годлевський

ОПЕРАТИВНИЙ АСПЕКТ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК

Наведені обґрунтування теоретичних основ визначення оперативного рівня застосування внутрішніх військ як спеціального військового формування держави.

Ключові слова: оперативне мистецтво, спеціальна операція, оперативний аспект, оперативне застосування внутрішніх військ, об'єкт теорії оперативного застосування, предмет теорії оперативного застосування.

Постановка проблеми. Так склалося, що внутрішні війська (ВВ) під час виконання завдань планового характеру в основному діють військовими нарядами, підрозділами, організація дій яких є прерогативою командування частини або з'єднання.

Однак практика застосування ВВ показує, що розмах і значущість виконуваних службово-бойових завдань може перевищувати тактичний рівень, коли до їх виконання залучаються угруповання військ від територіального командування (ТрК) або від внутрішніх військ у цілому з відповідним рівнем управління.

Певні дії військ можуть бути більш високого рівня, тобто рівня оперативного характеру (з точки зору рівня, а не оперативності). До них слід віднести: охорону громадського порядку під час проведення великих громадсько-політичних заходів і спеціальних операцій з припинення групових порушень громадського порядку в населених пунктах; участь у забезпеченні карантинних заходів і ліквідації наслідків великих аварій; протидиверсійна боротьба на території оперативного командування Збройних Сил (ЗС) України або ТрК ВВ; участь в обороні великих особливо важливих об'єктів і розгромі десантів противника.

При цьому слід зазначити, що:

– термін “оперативне застосування” не закріплений у нормативних документах, які регулюють діяльність внутрішніх військ;

– питання теорії оперативного мистецтва, на відміну від питань тактики внутрішніх військ, дотепер глибоко не розроблено.

Безумовно, славетні традиції внутрішніх військ, їхня повсякденна діяльність та завдання, що поставлені їм для виконання, дають більше можливостей для досліджень і узагальнень. Зрозуміло, що це вкрай важливо: без теорії немає розвитку практики.

Мета статті полягає у наведенні теоретичних положень щодо визначення оперативного рівня застосування внутрішніх військ під час виконання завдань із забезпечення внутрішньої безпеки держави.

Сучасний стан проблеми. Уперше теоретичні основи визначення оперативного рівня застосування внутрішніх військ почали розробляти наприкінці 1980-х років [1]. У праці [2] зазначається, що внутрішнім військам притаманне оперативне використання, але при цьому не дається обґрунтування оперативності у діях як рівня застосування внутрішніх військ і визначення сутності терміна “оперативне застосування військ”, а відповідно об'єкта і предмета оперативного застосування.

Виклад основного матеріалу. Воєнна наука трактує, що оперативне мистецтво – це теорія і практика підготовки і ведення операцій об'єднаннями різних видів збройних сил. Предметом оперативного мистецтва є операція.

Внутрішні війська також залучаються до спеціальних операцій або можуть проводити їх самостійно. Однак у цьому розумінні спеціальна операція не може служити категорією оперативності, тому що характер і масштаби її можуть бути як оперативного, так і тактичного рівнів [3].

Під словом “операція” у загальнонауковому значенні розуміється закінчена дія або низка узгоджених дій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Таким чином, всяка цілеспрямована, організована діяльність у будь-якій сфері життя являє собою операцію або низку послідовних операцій. Щодо цього будь-які організовані дії внутрішніх військ з виконання завдань, пов'язаних із припиненням групових порушень громадського порядку в населених пунктах, ліквідацією масових безладь в установах виконання покарань, затриманням (знешкодженням) злочинців, що захопили об'єкт, виявленням і затриманням

небезпечних та озброєних злочинців тощо, можливо вважати операцією.

До поняття операцій, у яких беруть участь внутрішні війська, додається визначення “спеціальна” з метою підкреслити, що тут немає ототожнення з операціями збройних сил.

У визначенні “спеціальна” підкреслюється, що дії органів внутрішніх справ і внутрішніх військ мають спеціальний характер, використовуються спеціальні (специфічні) способи виконання завдань, застосування сил і засобів та деякі інші параметри.

Що свідчить на користь визначення оперативного рівня у діях ВВ?

По-перше, із практики ми знаємо, що відповідно до нормативних документів здійснювати управління спеціальними операціями можуть і командири тактичної ланки.

По-друге, залучення кількох з’єднань для виконання будь-якого завдання не є умовою, що визначає рівень оперативного застосування.

Крім того, тут необхідно розглянути, на якому рівні здійснюється управління діями – тактичному чи оперативному.

Як приклад у випадку, якщо спеціальна операція проводиться тактичними силами, але соціально-політичне значення події виходить за межі компетенції командирів і штабів тактичного рівня, то управління спеціальними операціями здійснюється старшим оперативним начальником і військовим командиром на рівні ТрК – ГУВВ. Для виконання завдання створюється угруповання оперативно-тактичного об’єднання з відповідним керівництвом або навіть угруповання військ з органом управління від ГУВВ.

Усе це дає підставу стверджувати, що для оперативного застосування військ необхідна наявність принаймні двох одночасно діючих умов: перша – до складу військ, що залучаються до виконання загального завдання, мають входити кілька (не менше двох) з’єднань або частин, підпорядкованих оперативному об’єднанню; друга – управляти цими силами повинен орган управління на чолі з особою командування ТрК ВВ або ГУВВ.

Отже, пропонується оперативний рівень застосування ВВ визначати:

– масштабом цілей, зумовлених характером і масштабом факторів, які підлягають урахуванню у процесі планування й організації управління та взаємодії органів і сил різного призначення й належності;

– рівнем керівництва виконання завдань;
– кількістю частин, що залучаються до виконання конкретного завдання;
– масштабом наслідків подій, які прогноуються.

Оперативний аспект у застосуванні внутрішніх військ значною мірою обумовлюється високим рівнем керівництва не тільки з боку самих внутрішніх військ, але й державних, правоохоронних і військових органів у спеціальних операціях, необхідністю в узгодженні їх різнорідних підходів до способів ведення дій для досягнення мети у спеціальних операціях.

Навіть при тактичному масштабі сил, які залучаються, рівень керівництва ними може виходити за межі тактичних уявлень і здійснюватиметься на рівні ТрК або ГУВВ.

Для визначення оперативного рівня виконуваних завдань застосовується термін “оперативне застосування внутрішніх військ”.

Оскільки термін “службово-бойова діяльність” (СБД) відображає вимоги до оперативності, можливо стверджувати, що оперативне застосування ВВ – це теорія і практика СБД. У такому разі предмет оперативного застосування військ становить службово-бойова діяльність об’єднань і в цілому угруповань внутрішніх військ.

Відомо, що головним призначенням ВВ є охорона та оборона державних об’єктів, участь у підтриманні громадського порядку та безпеки у країні і в територіальній обороні під час війни.

Для виконання цих завдань ВВ можуть залучатися у складі об’єднань (оперативними резервами об’єднань) по регіонах країни. Крім того, вони виконують спеціальні завдання і беруть участь у проведенні спеціальних заходів великими силами.

Ці та інші аналогічні дії слід віднести до теорії і практики оперативного застосування ВВ, які включають загальні основи, що визначають єдині принципи і положення застосування сил і засобів різного призначення для виконання службово-бойових завдань угрупованнями ВВ. До основних відносять: глибоке проникнення в політичну, соціальну, економічну й військову сутність охорони та оборони державних об’єктів, підтримання громадського порядку і безпеки; дослідження місця і ролі, можливостей об’єднання ВВ у загальній системі виконання завдань; подальше розроблення теоретичних положень і

практичних рекомендацій щодо питань СБД, оперативного застосування, способів підготовки і ведення всіх видів дій, операцій і взаємодії в оперативній ланці; підтримання високої бойової готовності об'єднання ВВ для виконання завдань і в короткі строки переведення їх із мирного стану на військовий, швидкого й організованого перерозподілу сил і засобів для виконання різноманітних завдань; узагальнення досвіду дій військ, навчання оперативного рівня, визначення напрямків і змісту оперативної підготовки у військах.

Таким чином, до поняття оперативного застосування ВВ необхідно віднести: застосування об'єднань ВВ, підлеглих їм частин і з'єднань для охорони та оборони державних об'єктів, виконання інших завдань, у тому числі у територіальній обороні, по територіально-економічних, адміністративних регіонах, районах у взаємодії з органами МВС, СБУ й адміністрації охоронюваних об'єктів; проведення об'єднаннями ВВ великомасштабних спеціальних заходів, бойових дій в окремих районах та пунктах силами і засобами кількох з'єднань, частин, військових оперативних резервів спільно з органами, військами оперативного командування ЗС України або самостійно.

Оперативне застосування ВВ охоплює теорію і практику підготовки та виконання службово-бойових завдань силами і засобами об'єднань спільно з органами, частинами і з'єднаннями видів ЗС України і родів військ, силами Державної прикордонної служби України та Цивільної оборони, а також самостійно.

Отже, оперативне застосування як складник СБД має і практичну, і теоретичну площину.

Практика оперативного мистецтва включає діяльність командування, штабів і сил об'єднань з підготовки і ведення дій з метою виконання оперативних завдань, управління військами та їхнім усебічним забезпеченням.

Основними ж завданнями теорії оперативного застосування ВВ пропонується вважати такі:

– дослідження закономірностей, змісту і характеру оперативного застосування формувань ВВ;

– розроблення способів підготовки і ведення службово-бойових дій ВВ оперативного масштабу, способів і методів організації і підтримання взаємодії, усебічного забезпечення військ, що беруть участь у формах оперативного застосування, та управління ними;

– розроблення оперативних вимог щодо організації та озброєння (технічного оснащення) формувань ВВ;

– розроблення змісту і методів оперативної підготовки офіцерського складу й органів управління військами;

– вивчення досвіду службово-бойової діяльності іноземних правоохоронних структур з військовим статусом.

Що слід вважати об'єктом і предметом теорії оперативного застосування ВВ?

Об'єктом теорії оперативного застосування ВВ є оперативно-тактичні об'єднання (територіальні командування), органи управління й установи ВВ, що ведуть службово-бойові, спеціальні дії або проводять спеціальні операції. Предмет теорії оперативного застосування ВВ становить таке: способи оцінювання обстановки і методи обґрунтування та прийняття рішень щодо оперативного застосування ВВ; способи оперативного застосування частин і з'єднань ВВ під час виконання службово-бойових завдань з використанням загальних і спеціальних способів і тактичних прийомів дій у різних умовах обстановки; способи застосування частин і з'єднань ВВ у спеціальних операціях; способи взаємодії ВВ під час самостійного і спільного виконання завдань у процесі проведення спеціальних операцій.

Таким чином, оперативне застосування внутрішніх військ – вища форма службово-бойового застосування ВВ, що охоплює теорію і практику підготовки і ведення дій об'єднаннями (угрупованнями) ВВ спільно з органами внутрішніх справ, СБУ й іншими взаємодіючими органами з виконання завдань оперативного рівня.

Висновки

Викладене вище дає підставу зробити такі висновки.

Виконання планових завдань, що покладаються на внутрішні війська, здійснюється, в основному, силами підрозділів, військових частин за рахунок виділення військових нарядів.

У випадках ускладнення оперативної обстановки на обширній території, виникнення кризової ситуації регіонального або державного рівнів виникає потреба у виділенні сил одного або кількох ТрК і призначенні керівництва

цими силами на рівні начальника управління ТрК або оперативної групи ГУВВ.

Залежно від важливості і складності завдань, просторового розмаху до їх виконання можуть залучатися, головним чином, підрозділи, частини, з'єднання, але у деяких випадках – сили й засоби одного або кількох територіальних командувань, у тому числі й за межами районів їх службово-бойового застосування. Останнє свідчить про рівень застосування, що перевищує тактичний рівень.

Отже, урахувавши організаційно-штатну структуру військ, масштаби їх діяльності, у теорії і практиці можна виділити два складники: оперативне застосування військ і тактику військ.

При цьому слід зазначити, що тактика ВВ охоплює дії військового наряду, підрозділів, частин, з'єднань за надзвичайних обставин і у воєнний час, а оперативне застосування – дії оперативно-тактичних об'єднань та угруповань внутрішніх військ у цілому.

Такий поділ дає змогу дослідити сферу явищ, які належать до оперативного (внутрішні війська, об'єднання) і тактичного (з'єднання, частина, підрозділ) рівнів.

Теорія оперативного застосування ВВ досліджує закономірності СБД об'єднань і виробляє практичні рекомендації щодо їх підготовки до виконання завдань, дій, операцій; ставить перед практикою нові проблеми, які вирішуються у зв'язку зі змінами охорони й оборони стратегічних об'єктів, захисту тилу і країни в цілому у сучасній війні; узагальнює накопичений досвід застосування об'єднань ВВ, визначає й обґрунтовує форми і способи дій військ, закономірності й основні шляхи їх реалізації умілим застосуванням на практиці; аналізує й ураховує погляди на ведення війни з широким застосуванням сучасних засобів ураження, десантів і диверсійно-розвідувальних сил; визначає у зв'язку з цим основні вимоги до організації та озброєння військ, оперативної підготовки офіцерів, штабів та військ.

Практика оперативного застосування військ охоплює діяльність командирів (начальників), штабів і військ об'єднань з організації службово-бойової діяльності, підготовки і проведення спеціальних заходів, ведення

спеціальних бойових дій та операцій. Вона включає аналіз СБД, збирання й вивчення даних обстановки, прийняття рішень і доведення завдань до підлеглих з'єднань і частин, планування виконання завдань, організацію взаємодії, підготовку військ, усебічне забезпечення й управління.

Оперативне застосування ВВ ґрунтується на низці принципів, у своїй основі схожих із принципами оперативного мистецтва. Їх творче застосування, постійний пошук нових, ефективніших способів підготовки і застосування військ для виконання службово-бойових завдань в обстановці, що змінюється, – одна із важливих умов досягнення високих результатів у діяльності ВВ.

Усебічна підготовка офіцерів і штабів може бути забезпечена добре налагодженою оперативною підготовкою. Вона має стати основним видом підготовки генералів і офіцерів оперативної ланки і передбачати вивчення теоретичних основ оперативного застосування ВВ, навчання посадових осіб і органів управління виконанню функціональних обов'язків у різних умовах обстановки, управлінню з'єднаннями і частинами різного призначення у процесі службово-бойової діяльності у мирний і воєнний час.

Список використаних джерел

1. Шаталін, Ю. В. Мыслить и действовать по-новому [Текст] / Ю. В. Шаталін // На боевом посту. – 1987. – № 68. – С. 17–24.
2. Обревко, М. Основы тактики и оперативного использования внутренних войск [Текст] / М. Обревко // На боевом посту. – 1987. – № 69. – С. 19–26.
3. Шмаков, О. М. Види, форми і способи діяльності і дій внутрішніх військ / [Текст] / О. М. Шмаков, О. В. Лавніченко // Честь і закон. – 2006. – № 4. – С. 3–8.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2012 р.

Рецензент – кандидат психологічних наук, професор І. І. Ліпатов, Академія внутрішніх військ МВС України, Харків, Україна.